

Czesław Grajewski
UKSW Warszawa
ORCID: 0000-0002-2692-8232

„Musica Ecclesiastica”
19 (2024), s. 61–82

Zgłoszono: 18.10.2022
Zrecenzowano: 03.08.2023
Zaakceptowano: 24.08.2023

OFIARNOŚĆ MUZYKÓW KAPELI KLASZTORNEJ W ŚWIETLE XVIII-WIECZNEJ KSIĘGI PRZYCHODÓW ZAKRYSTII KOŚCIOŁA BOŻEGO CIAŁA W KRAKOWIE

STRESZCZENIE

W archiwum kościoła Bożego Ciała w Krakowie przechowywana jest księga dochodów zakrystii (*Regestra perceptarum*) z lat 1711–1787. Informacje w niej zawarte pozwalają na zbadanie statusu materialnego muzyków kapeli klasztornej. Analizie poddane zostały ofiary składane podczas kolekt w trakcie zamawianych Mszy św. w porównaniu z ofiarami składanymi przez cechy rzemieślnicze i bractwa. Wynika z nich, że muzycy byli hojni – ich ofiary, regularnie i często składane należały do najwyższych.

THE OFFERING OF OF THE CLOISTER ENSEMBLE’S MUSICIANS IN THE LIGHT OF THE XVIII-CENTURY INCOME BOOK OF THE SACRISTY OF THE CHURCH OF THE CORPUS CHRISTI IN CRACOW

SUMMARY

The Archives of the Corpus Christi church in Cracow hold a book of sacristy income (*Regestra perceptarum*) from the period 1711–1787. The information contained therein allows the material status of the musicians of the monastery chapel to be examined. The author analyses the offerings made during the collect at the ordered Masses in comparison with those made by the craft guilds and confraternities. The findings show that the musicians were generous – their offerings, regularly and frequently made, were among the highest.

Słowa kluczowe: muzyka, kanonicy regularni laterańscy, Kraków, klasztor.

Keywords: music, Canons Regular of the Lateran, Kraków, cloister.

Na temat dziejów krakowskiego klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich i jego znaczenia dla kultury, zwłaszcza religijnej, powstało już sporo prac monogra-

ficznych i przyczynkarskich¹, w tym również autora niniejszego studium². W archiwum kościoła Bożego Ciała na krakowskim Kazimierzu (ABC) przechowywane są dwa interesujące źródła historyczne, na które w kontekście zasygnalizowanej tematem problematyki należy zwrócić uwagę.

Pierwszym jest księga rachunkowa – dokument będący rejestrem wydatków i przychodów zakrystii kościoła Bożego Ciała prowadzony sukcesywnie przez kilku zakrystianów w latach 1616–1676 z przerwą od mniej więcej Wielkanocy 1652 do 10 października 1664 r.³ Rejestr ów prowadzony był za prepozytury trzech prałatów generalnych: Marcina Kłoczyńskiego (1612–1644), Jacka Liberiusza (1644–1673) i Wiktoryna Wereszczyńskiego (1673–1694). Ta najstarsza księga rachunkowa krakowskich kanoników regularnych była w przeszłości już przedmiotem zainteresowania badaczy⁴.

¹ Tematykę kultury umysłowej kanoników regularnych laterańskich prepozytury krakowskiej podejmowali m.in.: L. ZALEWSKI, *Biblioteka Księży Kanoników Regularnych Laterańskich w Kraśniku*, „Wiadomości Diecezji Lubelskiej” 4 (1922), s. 34–46, 74–87; E. KAWOŃCZYK, *Księgozbiór kanoników regularnych laterańskich w Suchej Beskidzkiej*, Kraków 1989 (praca magisterska, biblioteka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie); I. PIETRZKIEWICZ, *Biblioteka kanoników regularnych w Krakowie w XV i XVI wieku*, Kraków 2003; TAŻ, *Księgozbiory konwentów i szkół kanoników regularnych laterańskich z ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego*, „Nasza Przeszłość” 92 (1999), s. 485–497; K. ŁATAK, *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Ełk 1999; TENŻE, *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002; K. ŁATAK, S. NALBACH, *Ze studiów nad kulturą umysłową kanoników regularnych krakowskiej prepozytury Bożego Ciała w XV i XVI wieku*, Kraków 2009; E. ZIELIŃSKA, *Biblioteka klasztoru kanoników regularnych w Kraśniku w drugiej połowie XV wieku*, w: A. POBÓG-LENARTOWICZ, M. DERWICH (red.), *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski*, Opole 1995, s. 105–112; TAŻ, *Kultura intelektualna kanoników regularnych z klasztoru w Kraśniku w latach 1469–1563*, Lublin 2002; TAŻ, *Nekrolog klasztoru kanoników regularnych św. Augustyna w Kraśniku*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego” 2 (2010), s. 79–125; M. ŁOBAZA, *Piśmiennictwo sakralne i pragmatyczne Kanoników Regularnych Laterańskich Kongregacji Krakowskiej w czasach staropolskich*, Warszawa 2015 (praca doktorska, biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie); Ł. KĄTNY, *Kultura muzyczna Kanoników Regularnych Laterańskich Prepozytury Bożego Ciała i wybranych klasztorów kongregacji krakowskiej w latach 1405–1795*, Warszawa 2016 (praca doktorska, biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie); J. KUBIENIEC, *Uniwersalizm i swoistość w średniowiecznych antyfonarzach krakowskich*, Kraków 2006; M. BOCHYŃSKI, *Zasób sekwencji mszału z Kraśnika z przełomu XIV/XV i XV/XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 47 (1983), s. 175–237. Inni autorzy (m.in. J. Głos, B. Kołpanowicz-Krzyżanowska, M. Machura, J. Raczek) wybiórczo podjęli w swoich tekstach zagadnienia muzyczne.

² Cz. GRAJEWSKI, *Kanonik Jan z Lublina i jego tabulatura*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 108 (2017), s. 111–121; TENŻE, *Muzyka i muzycy w dokumentach Kanoników Regularnych Laterańskich (1781–1861)*, w: *Cantabo et psallam dicam (Ps 57,9). Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Antoniemu Reginkowi w 70. rocznicę urodzin*, „Studia Pastoralne” 14 (2018), s. 112–141; TENŻE, *Instrumenty i księgi muzyczne w dokumentach Kanoników Regularnych Laterańskich (1781–1861)*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 40 (2019) 1, s. 189–208.

³ Kraków, ABC, *Expensa pecuniae thesaurii sacrarii Ecclesiae S[anciti]S[simi] Corporis Christi per me P[atrem] Joannem Gelasium Sacristianum adnotata*, 1616–1676, ms. b.s. (dalej: EP).

⁴ F. STOLOT, *Nie wykorzystane źródło do dziejów sztuki Krakowa w XVII i XVIII wieku. Księga wydatków kościoła Bożego Ciała*, „Rocznik Krakowski” 44 (1973), s. 63–96; Cz. GRAJEWSKI, *Wydatki*

Drugim przedmiotowym źródłem, dotychczas pomijanym przez uczonych, jest o całe stulecie późniejsza księga przychodów zakrystii kościoła Bożego Ciała w Krakowie, obejmująca swoimi wpisami okres od 25 lutego 1711 do końca 1787 r.⁵ Badania nad tym źródłem dopiero się rozpoczęły⁶, więc na pełniejszy jego obraz trzeba jeszcze poczekać. Niemniej już na obecnym etapie badań widać, że – podobnie jak inne rejestry kasowe – dokumenty te mogą stanowić fundament pod szczegółowe studium ofiarności społeczeństwa kazimierskiego w XVII i XVIII w., zawierają bowiem dokładne informacje o wysokości ofiar składanych na tacę, do skarbonki, za posługi duszpasterskie, zwłaszcza pogrzeby. Ich wielkość zapewne pozwoliłaby na wyciągnięcie wniosków co do uczestnictwa w Mszach św. nie tylko niedzielnych⁷. Socjologów zainteresuje zapewne praktyka określania kobiet aż sześcioma rzeczownikami: „niewiasta”⁸, „kobieta”⁹, „dziewczyna”¹⁰, „pani”¹¹, „białogłowa”¹² i wreszcie „baba” (rzadziej: „babka”)¹³.

Zakrystianie niekiedy odnotowywali przy nazwisku osoby zmarłej także profesję, stan cywilny lub status materialny albo społeczny, np. w 1673 r. odbył się pogrzeb „studenta ubogiego”¹⁴. Precyzacja wpisów, z punktu widzenia księgowości nieistotna, pozwala obecnie na badanie rozmaitych wektorów socjologicznych, w tym niekiedy nawet okoliczności śmierci, np.: „Z pogrzebu dziecięcia *illegitimi thori* [nieślubnego]”¹⁵; „*a funere Catarinae Czerneckey virginis 26 annorum*”¹⁶; „od pogrzebu młodziana Sowińskiego”¹⁷; „dzwonnego dziecięcia Wolskiego od baby ochrzczonego

zakrystii krakowskiego kościoła Bożego Ciała (I poł. XVII w.) jako świadectwo kultury muzycznej Kanoników Regularnych Laterańskich, „Roczniki Teologiczne” 65 (2018) 13, s. 217–237; TENŻE, *Muzyka liturgiczna w krakowskim kościele Bożego Ciała w II połowie XVII wieku w świetle księgi wydatków zakrystii (1616–1668)*, „Roczniki Humanistyczne” 67 (2019) 12, s. 57–65; TENŻE, *Krakowski klasztor kanoników regularnych laterańskich jako mecenas kultury muzycznej (1668–1676)*, „Roczniki Humanistyczne” 68 (2020) 12, s. 45–57.

⁵ Kraków, ABC, *Regestra expensarum (Percepta kościelna) 1711–1787*, ms. b.s. (dalej: RE).

⁶ Cz. GRAJEWSKI, *Księga przychodów zakrystii kościoła Bożego Ciała w Krakowie (1711–1787). Wstępne rozpoznanie i aspekty muzyczne*, „Liturgia Sacra”, w druku.

⁷ Por. S. RYŁKO, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997, s. 53–54.

⁸ „Z pogrzebu niewiasty”. RE, s. 164.

⁹ „Od miejsca kobiecie”. *Tamże*, s. 149–150.

¹⁰ „Od miejsca na cmentarzu (dla) dziewczyny”. *Tamże*, s. 87.

¹¹ „Dzwonne pani Oiczkykowej”. EP, s. 164.

¹² „Dzwonne białęgłowie”, „dzwonne białęgłowie vbogiej”, „dzwonne białęgłowie przekupce”. *Tamże*, s. 156.

¹³ „Z pogrzebu Elżbiety ubogiej baby”. RE, s. 111.

¹⁴ EP, s. 185.

¹⁵ RE, s. 19.

¹⁶ *Tamże*, s. 136.

¹⁷ *Tamże*, s. 133.

w domu”¹⁸; „Pogrzeb Sebasty(a)na ktory sie sabiel [zabił] u panny Wozniakowskiej w piwnicy”¹⁹.

Dokumenty są także wartościowymi źródłami do badań demograficznych. Pozwalają zorientować się w poziomie śmiertelności, w tym dzieci (aż kilkoro jednego tylko obywatela miasta, p. Rubinkowskiego). Wydaje się, że przydatne byłyby także w badaniach z zakresu historii kryminologii – np. tylko w roku 1669 odnotowano pogrzeby trzech osób zabitych (wyłącznie płci męskiej)²⁰.

Uważna lektura zarówno przychodów, jak i wydatków pozwala twierdzić, iż kanonik pełniący funkcję zakrystiana na sfinansowanie bieżących wydatków zakrystii dysponował odrębnymi od klasztornych funduszami. Tymi drugimi zawiadywał przeor, czyli prepozyt generalny. Fundusz zakrystii zasilany był pieniędzmi uzyskanymi za niektóre posługi oraz z ofiar składanych na tacę (zgodnie z ówczesną terminologią „do mieszka”, „do worka”, fot. 1)²¹. Analizując notatki po stronie wydatków (*expensa*), widać wyraźnie, że dotyczą one tego wszystkiego, co wiązało się z liturgią i działalnością duszpasterską, a nad czym pieczę trzymał zakrystian (*sacristianus*), nazywany także strażnikiem kościoła (*custos ecclesiae*). W tym kontekście stanowisko zakrystiana jawi się jako bardzo odpowiedzialne i przy tym znaczące²².

Zakrystianie ze swojego zarządu musieli się rozliczać – księgi były kontrolowane przez upoważnionych do tego kanoników, stąd wpisy w księgach rachunkowych są dowodem gospodarności i sposobu, w jaki zakrystianie zarządzali funduszami²³. Aktualny stan kasowy wpisywany był do księgi za każdym razem, gdy urząd zakrystiana obejmował nowo mianowany kanonik, a dodatkowo, regularnie, najczęściej co kwartał, stan finansów zakrystii potwierdzał swoim podpisem zwykle prepozyt generalny. Np. w XVIII-wiecznej księdze na s. 9 widnieje potwierdzenie ks. Baltazara Paluszkiewicza, na s. 33 – ks. Marcelego Włoszkiewicza. Zdarzały się, oczywiście, chwilowe załamania wpływów „z worka”. Oto stosowne potwierdzenia: „Anniwersarz sprawił Prałat Jegomość Panom Radzieckim Janowi y Katarzynie, na swiece dał 40 zł, oferty na tym Anniwersarzu nie było”²⁴, lub: „z pogrzebu Anastazyi swiecarci *nihil*”; „z po-

¹⁸ *Tamże*, s. 69.

¹⁹ *Tamże*, s. 22.

²⁰ EP, s. 169–170.

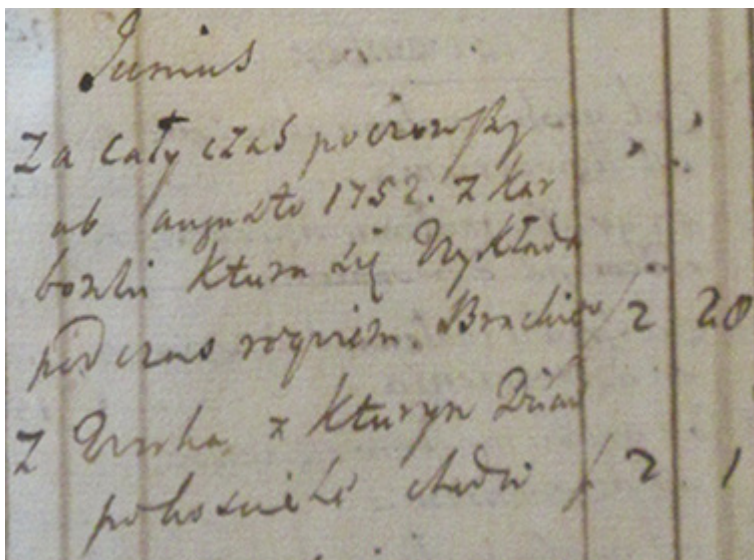
²¹ „Z worka z kturyn Dziad po kościele chodzi”. RE, s. 111.

²² Podział władzy w klasztorze Bożego Ciała w tamtym czasie nie odpowiadał współczesnemu podziałowi zajęć. Proboszczem parafii był prepozyt, natomiast planowaniem nabożeństw, prowadzeniem drobnych robót w kościele, jego utrzymaniem, porządkiem i bezpieczeństwem zajmował się zakrystian, który bezpośrednio kierował pracą duszpasterską. Pod jego opieką pozostawał także skarbiec oraz archiwum. Por. S. RYŁKO, *Droga do kanonizacji*, s. 27. Trzeba dodać, że zakrystia pełniła funkcję kancelarii parafialnej, zakrystian jako urzędnik parafii spędzał w niej dużo czasu, tam także przyjmował interesantów, stąd zimą musiała być ogrzewana. Za pomoc w dotarciu do źródeł, własnych notatek oraz za cenne uwagi w trakcie redakcji tekstu autor składa należne podziękowanie ks. prof. dr. hab. Kazimierzowi Łatakowi CRL.

²³ Cz. GRAJEWSKI, *Krakowski klasztor*, s. 53.

²⁴ RE, s. 10. Anniwersarz to Msza św. sprawowana w rocznicę śmierci, natomiast „offerty” to ofiary

grzebu Krzysztofa sługi Bractwa *nihil*²⁵. Zdarzyła się także niecodzienna sytuacja: „Z worku przez cały miesiąc nicz, bo umarł dziad, który chodził [zbierał kolektę]”²⁶.

Fot. 1. ABC, *Registra expensarum*, s. 111

W niniejszym studium ofiarność muzyków i innych grup zawodowych zostanie przedstawiona przez pryzmat ofiar zbieranych w czasie zamawianych Mszy św. w kościele Bożego Ciała na krakowskim Kazimierzu. Chcąc sformułować opinię na ten temat, należy wziąć pod uwagę zapisy wyłącznie w drugim źródle. Powód jest oczywisty. W starszej księdze, z XVII w., uwidocznione zostały honoraria za wykonaną pracę, tj. granie podczas uroczystych celebracji. Niewiele one (honoraria) powiedzą o zamożności i wynikającej z niej ofiarności muzyków. Natomiast w drugim źródle, z XVIII w., wpisane zostały ofiary, jakie muzycy składali na tacę podczas Mszy św. To sytuacja zgoła odmienna – ofiarność jest w jakimś stopniu odbiciem możliwości finansowych zamawiającego. I choć w takich przypadkach mamy do czynienia nie z indywidualnie zamawianymi nabożeństwami, a zbiorowymi, to z porównania z ofiarami składanymi przez przedstawicieli cechów można wywieść uprawnione wnioski.

Trzeba jeszcze wziąć pod uwagę i to, że jedni, skrupulatni zakrystianie dokładnie księgowali otrzymane kwoty, często w rozbiciu na poszczególne składowe, np.: za dzwonicie, za ustawienie katafalku, za użycie świec w trakcie ceremonii zaślubin. Inni natomiast wpisywali ogólną sumę, nawet jeśli w księdze wymieniali składowe. Pokazuje to, jak trudno dokonać porównania dochodów zakrystii od tej samej gru-

składane na tacę, kolekta.

²⁵ *Tamże*, s. 12.

²⁶ *Tamże*.

py społecznej, jeśli wpisów dokonywały różne osoby. Łatwiej natomiast to uczynić, jeśli porówna się ofiarność muzyków z ofiarnością innych grup zawodowych w tym samym okresie.

Na początku kilka uwag ogólnych. Piszący te słowa ma świadomość braku kompetencji w obszarze nauk ekonomicznych, stąd rozważania musi ograniczyć do porównania wysokości ofiar składanych przez muzyków do ofiar składanych przez członków cechów. Kuszącą oczywiście była perspektywa porównania wysokości ofiar do wysokości dochodów samych muzyków, która dawałaby obraz ofiarności w stosunku do ich możliwości finansowych, jednak zagadnienie to wykracza poza ramy tematyczne niniejszego studium.

Istotne jest to, że w księdze nigdzie nie sprecyzowano, o których muzyków chodzi, więc niemal na pewno zakrystianie mieli na myśli muzyków kapeli własnego klasztoru, która w tamtym okresie działała przy kościele Bożego Ciała. Zastanawiające jest jednak milczenie źródła przez ponad dwie dekady – od czerwca 1761 do sierpnia 1784 r., w których nie odnotowano ofiar składanych przez muzyków, mimo że rozmaite cechy w tym samym czasie – choć wyraźnie rzadziej – zamawiały Msze św. oraz, pomimo tego, że kapela działała cały czas. Prawdopodobnie uwidacznia się brak precyzji we wpisach do księgi w tamtym czasie. Nie wiadomo także, jak liczna była kazimierska kapela, ale można przyjąć, że stanowiło ją kilka osób. Nikłym punktem odniesienia niech będzie akt fundacyjny czteroosobowej kapeli²⁷, na której działalność w kazimierskiej świątyni prywatne środki przeznaczył ks. Jan Brodowski, kazimierski kanonik (zm. 1689).

Nie jest także przesądzone, czy muzycy, których ofiarność odnotowana została na kartach księgi przychodów, byli członkami jakiejś organizacji, bractwa czy cechu. Prawdopodobnie nie – artyści nie byli uznawani za rzemieślników. Niemal przez cały okres czasu objętym księgą dochodów wpływy udokumentowane są obiegowymi notatkami: „offerty skrzypków”, „offerty z *Requiem* skrzypków” bądź „offerty na Mszy suchedniowej skrzypków”. I właśnie określenie „skrzypków” jest charakterystyczne dla całej księgi, ponieważ zaledwie w pięciu przypadkach zakrystianie napisali o „muzykantach”²⁸. Ani razu nie napisano o bractwie muzyków.

Wotywy zamawiane były przez cechy kilka razy w roku, w czasie Suchych Dni, np.: „offerty na Mszy Kwartalnej od skrzypków”²⁹; niekiedy doprecyzowano, że chodzi o Msze *requialne*, za zmarłych. Zakrystianie odnotowywali także, że uczestnicy takich nabożeństw w trakcie celebracji składali dodatkowo „offerty”, zazwyczaj już mniejszą kwotę. Wysokości obu rodzajów ofiar są właśnie podstawą do wyciągnięcia wniosków.

Niemal za każdym razem ofiary za Msze św. zamawiane przez muzyków (skrzypków) wyróżniały się *in plus* na tle cechów rzemieślniczych. Dalej: w okresie, jaki

²⁷ Kraków, ABC, *Miscellanea 1518–1838*, ms. B. 35, s. 69–72.

²⁸ *Tamże*, s. 4, 7, 161, 164, 169.

²⁹ *Tamże*, s. 81.

swoimi wpisami obejmuje księga przychodów, operowano jednostkami monetarnymi o trzech poziomach: kwoty wyrażone zostały w złotych, groszach oraz szelągach. Te ostatnie, jako mało istotne dla prezentowanego zagadnienia, zostały pominięte. Poniższe zestawienie³⁰ powinno dać wyobrażenie o poziomie ofiarności muzyków i poszczególnych cechów.

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	BEDNARZE	SZEWCY
4	XII 1711	26 GR	3 GR	7 GR	7 GR	4 GR
6	II 1712	18 GR	3 GR	7 GR	7 GR	5 GR
8	IX-X 1712	22 GR	3 GR	5 GR + 5 GR	6 GR	5 GR + 6 GR
8	XII 1712	20 GR	3 GR	5 GR		4 GR
9	III 1713	19 GR	4 GR	5 GR	6 GR	3 GR
10	VI 1713	17 GR	3 GR	4 GR	5 GR	3 GR
10	IX 1713	14 GR	3 GR	?	?	
10	XII 1713	16 GR	4 GR	ŁĄCZNIE 6 GR		

Pierwsze odnotowane wpływy od muzyków i konkretnych cechów miały miejsce pod koniec 1711 r. i przez okres dwóch lat widać wyraźnie, że „oferty” muzyków niemal zawsze przewyższają łącznie ofiary rzeźników, piekarzy, bednarzy i szewców.

Analiza ofiarności w okresie od maja 1714 do marca 1719 r. jest znacznie utrudniona ze względu na to, iż zakrystianie podawali sumaryczne kwoty od cechów. Najprawdopodobniej nie zawsze tych samych, biorąc pod uwagę dość dużą różnicę między najwyższą a najniższą kwotą.

STRONA	DATA	CECHY - ŁĄCZNIE
11	V 1714	1 ZŁ 25 GR
12	IX 1714	1 ZŁ 6 GR
12	XII 1714	29 GR
12	III 1715	1 ZŁ 3 GR
14	XII 1715	13 GR
15	III 1716	15 GR
16	IX 1716	17 GR

³⁰ Znak zapytania oznacza trudność w odczytaniu zapisu. Dwukrotnie, a nawet trzykrotnie wpisane sumy oznaczają kilkukrotną adnotację o ofiarach od tego samego cechu zaksięgowane pod różnymi datami we wskazanym przedziale czasowym, niekiedy nawet w jednym miesiącu.

16	I 1717 ³¹	9 GR
17	V 1717	16 GR
17	IX 1717	14 GR
18	III 1718	22 GR
19	IX 1718	9 GR
20	III 1719	18 GR

Pod koniec 1719 r. w księdze przychodów pojawia się cech kuśnierzy, a rok później także powroźników. O ile jednak ci pierwsi odnotowywani są w księdze do końca, o tyle powroźnicy tylko dwukrotnie: w 1720 i 1732 r. I choć w okresie od grudnia 1719 do marca 1722 r. ofiarność muzyków tylko nieznacznie się zmniejszyła w stosunku do poziomu sprzed dekady, to – pozostając cały czas najbardziej ofiarną grupą – cechy rzemieślnicze łącznie zrównały się w tym względzie ze skrzypkami:

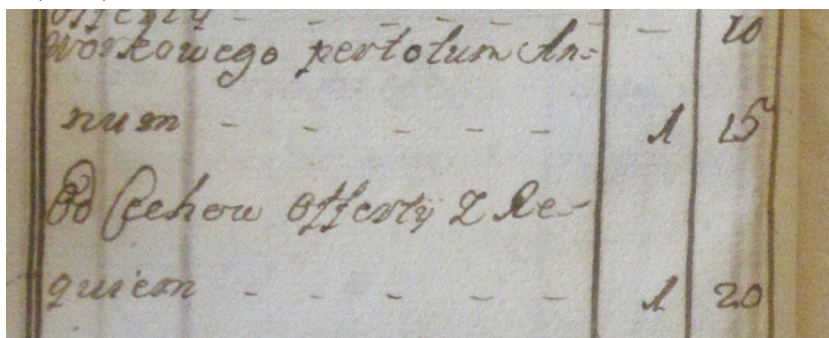
STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	BEDNARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE	POWROŹNICY
21	XII 1719	11 GR	3 GR	2 GR	4 GR	3 GR	2 GR	
22	II-III 1720	10 GR	4 GR	4 GR	3 GR			
23	V-VI 1720	13 GR		3 GR	4 GR			
23	X 1720		3 GR	4 GR		7 GR	3 GR	
23	XI-XII 1720	19 GR	5 GR	4 GR	5 GR			5 GR
24	IV-V 1721	15 GR	ŁĄCZNIE 21 GR					
24	IX-X 1721					6 GR		
25	III 1722	15 GR		3 GR	4 GR			

W następnym okresie nieco ponad trzech lat zakrystianie ponownie wpisywali łączne sumy kolekt zbieranych podczas Mszy św. wotywnych od cechów. Niestety, nie mamy pewności, czy od wszystkich dotychczas wymienianych i czy w każdym przypadku.

STRONA	DATA	CECHY – ŁĄCZNIE
28	VII 1723	1 ZŁ 20 GR
29	X 1724	2 ZŁ
30	X 1725	1 ZŁ 24 GR
32	X 1726	1 ZŁ 11 GR

³¹ Chodzi o zimowe Suche Dni 1716 r.

Jest też niemal pewne, że Msze św. zamawiane były częściej niż raz w roku, jednak zakrystianie nie notowali tego dokładnie. To stwierdzenie i tak jest wyrażone oględnie, ponieważ sumiennosc zakrystiana może budzić wątpliwości, gdy wpisuje sumę z kolekt za kilka miesięcy lub ofiary „od cechów” – nie wiadomo nawet z którego okresu³² (fot. 2).

Fot. 2. ABC, *Regestra expensarum*, s. 28

Od końca 1727 r. w księdze są już notowane konkretne cechy, których przedstawiciele składali „oferty” podczas zamawianych kwartalnych Mszy św. za dusze zmarłych członków. Wciąż obserwuje się wyraźnie większą hojność muzyków w stosunku do pozostałych zawodów, wyrażającą się w dwucyfrowych kwotach:

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	BEDNARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE
34	22 XII 1727				4 GR		
35	I-II 1728	18 GR	3 GR		4 GR	3 GR	4 GR
36	II 1728	6 GR	3 GR + 3 GR	2 GR			3 GR
37	V-VI 1728	13 GR	7 GR		3 GR + 3 GR	7 GR	3 GR
39	IX-X 1728	16 GR	2 GR + 8 GR		3 GR	2 GR	3 GR

Od końca roku 1728 w księdze uwzględniani są karczmarze. Początkowo kwoty składane przez nich na tacę dorównują, a nawet przewyższają ofiary muzyków, jednak od roku 1730 wyraźnie się zmniejszają, sytuując się na poziomie ofiarności innych cechów. Oto tabela dla lat 1728–1731:

³² „Workowego per totum annum 1 zł, 15 gr”. RE, s. 28.

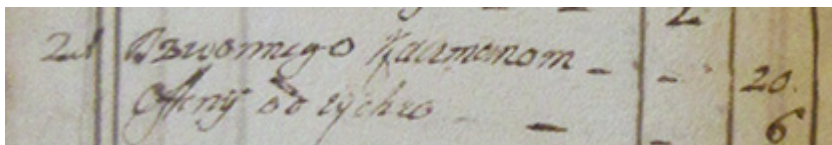
STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	BEDNARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE	KARCZMARZE
40	XI-XII 1728	15 GR	2 GR			8 GR		17 GR
41	II-III 1729	19 GR + 10 GR		3 GR	3 GR	7 GR	3 GR	17 GR
42	V 1729		3 GR				4 GR	
43	VII-VIII 1729	20 GR + 12 GR	3 GR					
44	IX-X 1729	15 GR				7 GR + 7 GR + 8 GR	2 GR	1 ZŁ
45	XI-XII 1729	5 GR + 20 GR	2 GR		4 GR			
46	I 1730		3 GR	4 GR			5 GR	
47	III 1730	18 GR + 7 GR	3 GR + 2 GR	7 GR	3 GR			8 GR
48	VI 1730	10 GR						
48	IX-X 1730	12 GR	3 GR			4 GR		3 GR
49	XII 1730	10 GR			2 GR			
50	II 1731	8 GR	2 GR + 3 GR					6 GR
51	VI 1731	12 GR						
52-53	IX-X 1731	8 GR	4 GR	4 GR	3 GR	4 GR	3 GR	5 GR
54	XII 1731	12 GR	2 GR					6 GR

Trzeba jednak wziąć pod uwagę okoliczność, której nie oddaje powyższa tabela. Otóż dość często we wpisach dotyczących Mszy św. zamawianych przez restauratorów zakrystianie oddzielnie księgowali ofiary za dzwonięcie z tej okazji. Są one (ofiary) dość wysokie, dwucyfrowe – z reguły przewyższające ofiary z kolekty, np.: „Dzwonnego ka(r)czmarzom 20 gr”, „offerty od tychże 6 gr”³³ (fot. 3). Rzadziej taki wpis dotyczy innych cechów (najczęściej szewców³⁴), natomiast nigdy, poza jednym

³³ Tamże, s. 50.

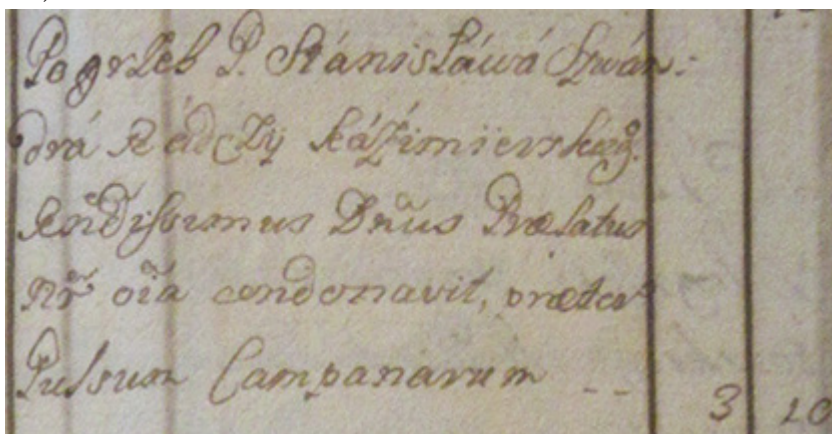
³⁴ Tamże, s. 86; „od dzwonów 3. małych szewcom *in Festis s. Crispini & Crispiniani* 20 gr, oferty na Mszy teyże 5 gr”. Tamże, s. 106.

przypadkiem, nie odnotowano ofiary na dzwonienie na Mszę św. zamówioną przez muzyków³⁵.

Fot. 3. ABC, *Regestra expensarum*, s. 50

Kwestia wynagrodzenia dzwonników jest dość wyrazista. Ofiary składane za ich pracę księgowane były zazwyczaj oddzielnie. Widać to w obu księgach rachunkowych kanoników kazimierskich. Niech egzemplifikacją problemu będzie zapis dotyczący pogrzebu Stanisława Szwandera, radcy kazimierskiego: „Reverendissimus Dominus Praelatus noster omnia condonavit, praeter pulsum campanarum 3 zł, 20 gr” (fot. 4)³⁶.

Fot. 4. ABC, *Regestra expensarum*, s. 27

Stawia to w pełniejszym oświetleniu karczmarzy, którzy nie żalowali pieniędzy na – chyba słusznie się domyślamy – manifestowanie swej zamożności. Oczywiście, dźwięk dzwonu kościelnego postrzegany był jako głos Boga, poruszający sumieniami, jednak wyższa kwota składana dzwonnikom niż na ofiarę na Mszy św. może przemawiać za chęcią reklamy własnych usług i podkreśleniem statusu ekonomicznego członków cechu. Odnotowane zostały także sytuacje, kiedy restauratorzy płacili nie małe kwoty za dzwonienie, natomiast w księdze nie ma śladów o wysokości złożonych ofiar w trakcie Mszy św.³⁷

Na tym tle inaczej rysuje się duchowy portret skrzypków kapeli klasztornej. Co prawda nie zamawiali oni dzwonięcia przed Mszami (a przynajmniej tego nie odnotowano), natomiast z budzącą szacunek regularnością zamawiali Msze św. – nie

³⁵ „Z wotywy muzykantów od Dz[wonienia], Ap[aratu]”. *Tamże*, s. 169.

³⁶ *Tamże*, s. 27.

³⁷ *Tamże*, s. 51, 104.

tylko w okresach *Quatuor Temporum*, ale także z okazji odpustów parafialnych i największych świąt. W przypadku cechów rzemieślniczych takie inicjatywy są wyraźnie rzadsze.

W pierwszym kwartale 1732 r. odnotowano drugi (i ostatni) wpis dotyczący powroźników. Wynika z niego, że podczas sprawowanej Mszy św. kwartalnej złożyli ofiarę w wysokości 3 gr. W tym samym okresie karczmarze ofiarowali 7 gr, rzeźnicy 3 gr, bednarze i kuśnierze po 2 gr, natomiast skrzypkowie 15 gr³⁸.

Kwoty składane jako „oferty” generalnie stają się niższe w drugiej ćwierci wieku. Wówczas, w analogicznym okresie liturgicznym, skrzypkowie ofiarowali kwoty jednocyfrowe, np. 8 gr (ale dla porównania karczmarze tylko 3 gr³⁹). Ten stan prawdopodobnie jest odbiciem pewnego załamania koniunktury, ale tę kwestię zostawmy historykom zajmującym się gospodarką i finansami. Poniższa tabela unaocznia ten problem:

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	BEDNARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE	KARCZMARZE
56	VI 1732	10 GR				6 GR		
58-59	IX-X 1732	10 GR	3 GR			6 GR	2 GR	6 GR
60	XII 1732	12 GR						6 GR
60	I-II 1733	17 GR	3 GR				2 GR	
60	III 1733	7 GR	2 GR	4 GR				6 GR
62	V 1733	9 GR						
63-64	IX-X 1733	6 GR				6 GR		9 GR
65	XII 1733	8 GR						3 GR
66	III-IV 1734	9 GR	3 GR			4 GR	3 GR	3 GR
68	VII 1734							8 GR
68	IX-X 1734	12 GR	2 GR			6 GR + 7 GR		15 GR
69	XII 1734	9 GR						2 GR
70-71	I-III 1735	6 GR	3 GR		3 GR + 2 GR		2 GR	3 GR
72	VII-VIII 1735	9 GR					3 GR	
72-73	IX-X 1735	14 GR				5 GR	3 GR	14 GR

³⁸ Tamże, s. 54-55.

³⁹ Tamże, s. 65.

74	XII 1735	12 GR	2 GR	2 GR				4 GR
75	II 1736	12 GR	2 GR					4 GR
75	III 1736	?						
76	VI 1736							3 GR
77	IX 1736	5 GR						3 GR
78	XII 1736	6 GR						
78	I 1737							4 GR
80	VII-VIII 1737	3 GR	2 GR					3 GR
80	IX 1737	4 GR						
81	XI-XII 1737	13 GR				7 GR		

Mimo tego kryzysu – wciąż domniemanego – wysokość ofiar skrzypków nadal wyróżnia się *in plus* spośród pozostałych grup zawodowych. Trzeba zauważyć jednak, że nie w każdym okresie odnotowane zostały wszystkie występujące dotąd cechy. O powroźnikach była już mowa; w poniższej tabeli, obejmującej pięciolecie 1738–1742, nie uwzględniono np. piekarzy, o których księga przychodów zakrystii w tym okresie milczy. Bednarze również nie wykazywali regularności w tym względzie.

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	BBEDNARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE	KARCZMARZE
81	I 1738						2 GR
82	V-VI 1738	23 GR					3 GR
82	VIII-X 1738	11 GR + 22 GR	2 GR	6 GR	4 GR	9 GR	9 GR
83	XII 1738	21 GR				3 GR	
83	I-II-III 1739	18 GR	3 GR + 3 GR	5 GR	3 GR	6 GR	7 GR + 7 GR
84	V-VI 1739	20 GR	3 GR	3 GR	2 GR	2 GR	8 GR
84	IX 1739	12 GR	3 GR		5 GR	3 GR	6 GR + 5 GR
85	XII 1739	14 GR				2 GR	4 GR
85	III 1740	14 GR			3 GR		5 GR
86	VI 1740	16 GR				3 GR	4 GR

86	VIII-X 1740	6 GR + 15 GR			5 GR	3 GR	3 GR
87	XII 1740	15 GR					5 GR
87	I-III 1741	7 GR	3 GR + 3 GR			3 GR	
88	VI 1741						5 GR
88-89	IX 1741	9 GR			5 GR	3 GR	6 GR
89	XII 1741	9 GR					4 GR
89	II-III 1742	6 GR + 10 GR	8 GR				6 GR
89	V 1742	10 GR	4 GR				4 GR
90	VIII-X 1742	10 GR		2 GR	4 GR + 4 GR	3 GR	3 GR
90	XII 1742	9 GR					

Później, przez kolejne kilkanaście miesięcy widzimy ofiary od zaledwie rzeźników, karczmarzy i oczywiście skrzypków.

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	SZEWCY	KARCZMARZE
91	VI 1743	10 GR			3 GR
91	IX 1743	8 GR			1 GR
92	II-III 1744	8 GR	2 GR		
92	V 1744	12 GR			
92	IX-X 1744	10 GR	3 GR	3 GR	2 GR
92	XI 1744	10 GR	3 GR		

Dysproporcja w wysokości ofiar może z jednej strony być odzwierciedleniem uprzywilejowanego miejsca w społeczeństwie, i co za tym idzie, większej zamożności muzyków skupionych w kapeli kościelnej⁴⁰, ewentualnie – ale to mniej pewne – przemawiać za większą liczebnością artystów w stosunku do pozostałych branż rzemieślniczych. Należy wziąć pod uwagę, że według księgi, ok. 1730 r. za standardowe dzwonienie pobierano kwotę wyrażoną na ogół już w złotych; kilka czy nawet kilkanaście groszy było już kwotą niską, aczkolwiek przy rozmaitych okazjach jeszcze składaną.

⁴⁰ Cz. GRAJEWSKI, *Krakowski klasztor*, s. 55.

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE	KRAWCY	KARCZMARZE
93	III 1745	10 GR	2 GR			3 GR		
93	VI 1745	21 GR	5 GR		3 GR	3 GR		
94	VIII 1745	6 GR		3 GR				
94	IX-XII 1745	17 GR			3 GR	4 GR		3 GR
94	I 1746		6 GR			8 GR		
95	III 1746	9 GR	4 GR	1 GR			2 GR	
95	V-VI 1746	6 GR			2 GR	7 GR		
95-96	VIII-X 1746	10 GR + 8 GR	4 GR		4 GR + 4 GR	6 GR	3 GR	
96	XI-XII 1746	6 GR		2 GR		3 GR	2 GR	
96	II 1747	8 GR	5 GR	3 GR		6 GR	4 GR	
96-97	IV-V 1747	7 GR			3 GR	5 GR	3 GR	
97	VI 1747				4 GR			5 GR
98	VIII-X 1747	9 GR + 13 GR			3 GR + 3 GR			
98	XI-XII 1747	7 GR	3 GR					
99	III 1748	7 GR	3 GR					
99	VI 1748	7 GR			3 GR	4 GR		
100	VIII-X 1748	5 GR + 6 GR	3 GR		4 GR	3 GR	5 GR	
100	XII 1748	6 GR	3 GR				1 GR	

Okolo połowy wieku stabilizuje się lista grup zawodowych, których przedstawiciele składają „oferty” podczas Mszy św. zamawianych przez cechy, przy czym bednarze ostatni raz zostali wymienieni wiosną 1753 r.:

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	RZEŹNICY	PIEKARZE	SZEWCY	KUŚNIERZE	KRAWCY	KARCZMARZE	BEDNARZE
100	II-III 1749	6 GR				3 GR	2 GR		
101	V-VI 1749	6 GR	4 GR		3 GR	2 GR	3 GR		

101	VIII-IX 1749	6 GR + 5 GR	2 GR						
101	XII 1749	8 GR							
102	II 1750	7 GR	3 GR		3 GR	2 GR			
102	V 1750	6 GR					3 GR		
103	IX-X 1750	7 GR			5 GR				
103	XII 1750	8 GR	3 GR				2 GR		
104	III 1751	6 GR	3 GR		4 GR	3 GR	2 GR		
104	VI 1751	7 GR							
105-106	IX-XI 1751	6 GR	4 GR		5 GR + 5 GR	3 GR			
107	II 1752	8 GR	3 GR		4 GR	2 GR			
107	V 1752	6 GR					7 GR		
109	IX 1752	8 GR	6 GR		5 GR				
109	XII 1752	11 GR	6 GR		6 GR + 6 GR				
110	III 1753	11 GR	4 GR	3 GR	10 GR	1 GR	5 GR	8 GR	4 GR

W tym samym czasie (wiosną 1753 r.) zakrystian – jednorazowo, co prawda – wpisał łączną kwotę ofiar z kolekt zebranych podczas Mszy św. sprawowanych w intencji członków cechów. Niestety, owe grupy zawodowe nie zostały wymienione z nazwy⁴¹. W późniejszych wpisach ofiary od poszczególnych cechów z reguły są księgowane oddzielnie:

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	PIEKARZE	RZEŹNICY	SZEWCY	KUŚNIERZE	KRAWCY	KARCZMARZE
119	VI 1759	17 GR						16 GR
119	VIII 1759	12 GR						
120	IX 1759				7 GR	5 GR		
120	X 1759				11 GR + 7 GR			10 GR
120	XII 1759	9 GR				4 GR		20 GR
120	I-II 1760	10 GR	4 GR	6 GR	4 GR		5 GR	

⁴¹ „Oferty od Mszy quartaln[ej] 20 gr, eodem [die] od dzwonienia 20 gr”. RE, s. 113.

121	III 1760	ŁĄCZNIE 16 GR		4 GR + 5 GR	5 GR	4 GR	28 GR ⁴²	
121	V-VI 1760	16 GR	6 GR		4 GR		4 GR	
121	IX 1760	10 GR			6 GR			12 GR
122	X 1760				1 ZŁ 11 GR ⁴³			
122	XII 1760-I 1761	11 GR	4 GR	5 GR	6 GR		7 GR	10 GR
122	II-III 1761	8 GR + 7 GR	5 GR	7 GR + 4 GR	8 GR			10 GR
123	V 1761	8 GR		4 GR	4 GR		6 GR	

Od 1775 r. wysokość ofiar mierzona jest już w złotych. Jesienią roku 1777 w księdze pierwszy raz odnotowano obecność cechu murarskiego (d. mularzy). Zaznaczy się on jeszcze rok później i do końca okresu prowadzenia księgi już nie pojawi się. Ostatni wpis dotyczy ofiar złożonych przez szewców jesienią 1787 r. Poniższa tabela ukazuje wyraźną tendencję spadkową, jeśli chodzi o częstotliwość księgowania „ofert”. Wiązać to zjawisko należy z niedokładnością prowadzenia księgi, nie zaś z rzeczywistym spadkiem ofiarności:

STRONA	DATA	SKRZYPKOWIE	SZEWCY	KUŚNIERZE	KARCZMARZE	MULARZE
137	III 1775				6 ZŁ	
142	XI 1777					11 ZŁ
145-146	X-XII 1778		1 ZŁ 14 GR		5 ZŁ 15 GR	2 ZŁ 20 GR
149	X 1779		2 ZŁ 15 GR			
154	XII 1781			2 ZŁ		
156	I 1783			2 ZŁ 15 GR		
158	X 1783		4 ZŁ 8 GR			
161	VIII-X 1784	2 ZŁ 20 GR	2 ZŁ 10 GR			
164	VIII 1785	2 ZŁ				

⁴² Łączna kwota ofiar na tacę i za dzwonicie.

⁴³ „Offerty na wotywie y Requiem szewców z dzwoniciem”. RE, s. 122.

164	X 1785		2 ZŁ 15 GR			
169	VIII 1787	1 ZŁ 20 GR				
170	X 1787		4 ZŁ 8 GR			

Niedokładności te dotyczą dwóch aspektów: księgowania w ogólności oraz (jeśli już zakrystian wpisuje kwotę otrzymaną od cechów) wyszczególnienia sumy zebranej podczas kolektki. Oto bowiem w ostatniej dekadzie (1777–1787) pojawiają się zapisy mówiące, że ofiara jest „od światła na mszy karczmarskiej”⁴⁴, czyli jest zapłatą za świece do oświetlenia kościoła, a nie kolektką na Mszy św., a przynajmniej nie tylko kolektką. Podobne wpisy, obejmujące ofiary za oświetlenie, aparat (zmiana koloru ołtarzowego antepedium), „srebra”, tj. świeczniki, nawet i dzwonicie, nie odzwierciedlają ściśle wysokości kolekt mszalnych.

Wymienione w tabelach profesje nie oddają dokładnie struktury zawodowej rzemieślników krakowskiego Kazimierza w XVIII w. Wiadomo, także z księgi przychodów zakrystii, że świadczone posługi religijne dotyczyły np. słodowników, wytwórców świec, złotników, jednak nie ma o nich wzmianek w kontekście składanych ofiar za zamówione Msze św.

Trzeba mieć na uwadze i to, że zakrystianie księgowali ofiary zebrane podczas Mszy świętych, z tzw. „offert”. Zdarza się, niestety, nierzadko, zwłaszcza pod koniec okresu objętego księgą, że wpisane są ofiary „z wotywy od światła, aparatu” albo: „z *requiem* brackiego”, natomiast nie zostało wyszczególnione, który cech je zamówił. Ponadto kanonicy regularni umożliwiali uczestnikom nabożeństw chęć pełnienia jałmużny m.in. w ten sposób, że ustawiano przy wyjściu skarboneę („karboneę”, „karbonkę”)⁴⁵, do której zapewne rzemieślnicy także swój grosz wrzucali. Z oczywistych względów weryfikacja wysokości ofiar konkretnego bractwa czy cechu nie jest w tej sytuacji możliwa.

Zastanawiając się nad ofiarnością muzyków kapeli klasztornej na krakowskim Kazimierzu – niezależnie od dokładności zakrystianów – koniecznie trzeba podkreślić regularność i częstotliwość, z jaką zamawiali Msze św. Praktycznie większość cechów w tym względzie nawet nie zbliżyła się do muzyków. Autor niniejszego opracowania sugeruje, choć nie jest znawcą socjologii, iż częsty kontakt z kościołem, uczestnictwo w liturgii (zapewne częstsze niż innych profesjonalistów) sprawiły, iż w przypadku muzyków wiara w życie wieczne i chęć pomocy душom zmarłych muzyków przynaglały żyjących do takich aktów. Wierzyli, że po ich śmierci pozostali nie zapomną również o nich. Z drugiej strony, po ludzku sądząc, mieli zapewne świadomość, że klasztor jest ich miejscem zatrudnienia i źródłem dochodów.

Jednakże nawet najbardziej wzniosłe pobudki nie spowodowałyby ofiarności, a w każdym razie nie tak szczodrej, gdyby muzyków zwyczajnie nie było stać na to.

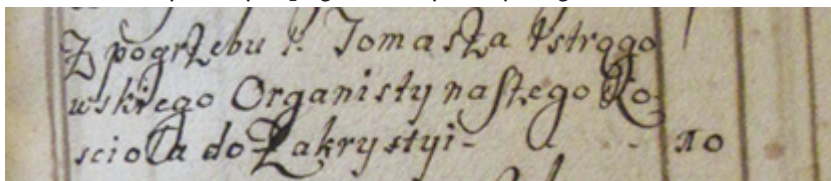
⁴⁴ „Z mszy requialnej ka(r)czmarskiej od światła 5 zł, 15 gr”. RE, s. 146.

⁴⁵ „Za cały czas począwszy *ab augusti* 1752 z karbonki która się wykłada podczas *requiem* brackiego 2 zł, 20 gr”. RE, s. 111; „z karbonki przy drzwiach oferty 3 zł, 16 gr”. *Tamże*, s. 145.

Studiując zapisy w księdze i zestawienie kwot w tabelach, można dojść do przekonania, że w zasadzie skrzypkom i restauratorom wiodło się stosunkowo lepiej niż przedstawicielom innych branż⁴⁶.

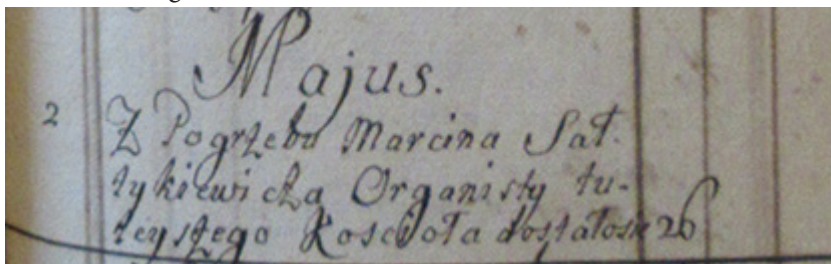
Na zakończenie tego swoistego przeglądu możliwości finansowych skrzypków kapeli klasztornej warto w dużym skrócie przypomnieć publikowane już wcześniej⁴⁷ uwagi na temat organistów kościoła Bożego Ciała i poszerzyć je teraz o perspektywę niniejszego artykułu.

Tę niedługą listę otwiera wpis dotyczący pogrzebu organisty Tomasza Pstrągowskiego. Odpowiednia notatka z 19 stycznia 1740 r. przekazuje: „z pogrzebu p. Tomasz Pstrągowskiego organisty naszego kościoła do zakrystyi 10 zł⁴⁸ (fot. 5). Zauważyć trzeba, że ofiara za pogrzeb złożona została „do zakrystyi”, a więc za posługę religijną. Obiektywnie należy zauważyć, że w porównaniu z innymi podobnymi wpisami jest ona wyższa. Możliwe więc, że rodzina zmarłego była lepiej sytuowana. Zakrystian odnotował, że „oferty” na tym pogrzebie wyniosły 13 gr.

Fot. 5. ABC, *Regestra expensarum*, s. 85

Również w przypadku innego zmarłego organisty, Marcina Sałtykiewicza (2 V 1740), rodzina wyasygnowała za odprawione ceremonie niemałą kwotę. Według księgi „z pogrzebu Marcina Sałtykiewicza organisty tutejszego kościoła dostało się 26 zł⁴⁹ (fot. 6). Nie udało się ustalić, czy tenże Marcin, który zmarł zaledwie kilka miesięcy po Tomaszu Pstrągowskim, był jego następcą, czy też obaj organiści byli zatrudnieni równolegle.

Fot. 6. ABC, *Regestra expensarum*, s. 85

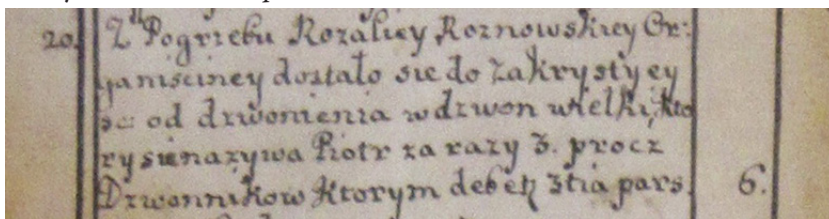
⁴⁶ O sytuacji materialnej muzyków zatrudnionych w kościołach pisano niejednokrotnie. Interesującą pracę, aczkolwiek dotyczącą okresu XVII w., przedstawiła A. Ryczkowska. *TaŻ*, *Status muzyków kościelnych Rzeczypospolitej w XVII w.*, „*Musica Ecclesiastica*” 9 (2014), s. 21–47.

⁴⁷ Cz. GRAJEWSKI, *Księga przychodów*.

⁴⁸ RE, s. 85.

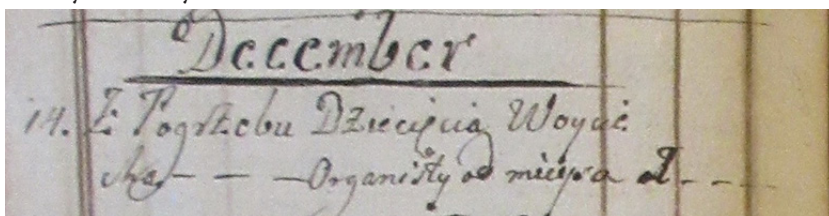
⁴⁹ *Tamże*.

Inny wpis dotyczy organisty Rożnowskiego (brak imienia). Informacja o nim jest pośrednią, ponieważ pochodzi z wpisu o pogrzebie jego żony 20 sierpnia 1745 r.: „Z pogrzebu Rożnowskiej Rozalii organisciney, dostało się do zakrystey *sc[scilicet]*: od dzwonięcia w dzwon wielki, który się nazywa Piotr za razy 3, procz dzwonników, którym *debet* (?) *3tia pars* 6 zł⁵⁰ (fot. 7).

Fot. 7. ABC, *Registra expensarum*, s. 94

O innym organiście, imieniem Wojciech (brak nazwiska), wiadomo tylko tyle, że 14 grudnia 1776 r. zmarło mu dziecko: „Z pogrzebu dziecięcia Woyciecha Organisty od mieysca 1 zł⁵¹ (fot. 8). Taka suma może oznaczać, że, po pierwsze, Wojciech zapłacił 1 zł za miejsce na cmentarzu parafialnym; po drugie, opłata, wyraźnie niższa od podobnych w tamtym czasie, może być wynikiem zastosowania bonifikaty z tej racji, że pogrzeb dotyczył dziecka pracownika parafialnego. Przemawiałoby to za tym, że pracownik nie dorobił się majątku, pracując jako muzyk kościelny. Ale to oczywiście tylko domysł.

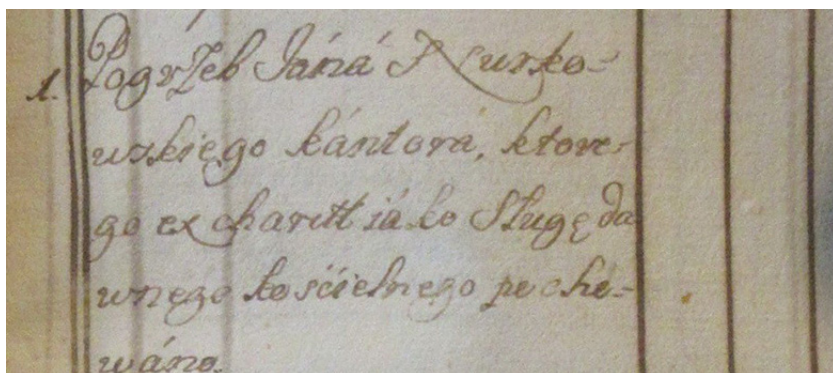
Fot. 8. ABC, *Registra expensarum*, s. 140

Oprócz organistów z kart księgi zaledwie jednego kantora można poznać z imienia i nazwiska. Jan Nurkowski zmarł krótko przed 1 marca 1726 r. jako osoba prawdopodobnie już nieaktywna zawodowo, a w każdym razie nie w kościele Bożego Ciała. Wpis przekazuje: „Pogrzeb Jana Nurkowskiego kantora ktorego *ex charitate* iako sługę dawnego kościelnego pochowano (fot. 9)⁵². Nie wiadomo jednak, czy *ex charitate* jest wynikiem honorowej postawy zakonników, czy niezdolnością rodziny do zapłaty za ceremonię. Księga nie odnotowuje wysokości „offert” na jego pogrzebie.

⁵⁰ *Tamże*, s. 94. „Trzecia część” oznacza prawdopodobnie, że dochód z pogrzebu dzielono na trzy części, z których jedna przypadła dzwonnikom.

⁵¹ *Tamże*, s. 140.

⁵² *Tamże*, s. 31. Należy pamiętać, że data dzienna uwidoczniiona w księdze jest datą zaksięgowania ofiary, nie zaś datą śmierci.

Fot. 9. ABC, *Regestra expensarum*, s. 31

Powyższe wzmianki w księdze wydatków zakrystii kościoła Bożego Ciała w Krakowie przekazały informacje o ofiarności niektórych grup zawodowych w społeczeństwie XVIII-wiecznego Kazimierza. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się grupa muzyków zorganizowanych w kapeli klasztornej. Niech to krótkie studium stanie się zachętą do podjęcia szczegółowych badań nad ofiarnością mieszczan przez przedstawicieli innych dyscyplin naukowych, bo i tacy odnajdą dla siebie całkiem sporo interesujących informacji.

LITERATURA

Źródła

Kraków, Archiwum Klasztoru Bożego Ciała

Expensa pecuniae thesaurii sacrarii Ecclesiae S[anciti]S[simi] Corporis Christi per me P[atrem] Joannem Gelasium Sacristianum adnotata, 1616–1676, ms. b.s.

Miscellanea 1518–1838, ms. B. 35.

Regestra exceptarum (Percepta kościelna) 1711–1787, ms. b.s.

Opracowania

GRAJEWSKI Cz., *Krakowski klasztor kanoników regularnych laterańskich jako mecenas kultury muzycznej (1668–1676)*, „Roczniki Humanistyczne” 68 (2020) 12, s. 45–57.

GRAJEWSKI Cz., *Księga przychodów zakrystii kościoła Bożego Ciała w Krakowie (1711–1787). Wstępne rozpoznanie i aspekty muzyczne*, „Liturgia Sacra”, w druku.

GRAJEWSKI Cz., *Muzyka i muzycy w dokumentach Kanoników Regularnych Laterańskich (1781–1861)*, w: *Cantabo et psallam dicam (Ps 57,9). Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Antoniemu Reginkowi w 70. rocznicę urodzin*, „Studia Pastoralne” 14 (2018), s. 112–141.

GRAJEWSKI Cz., *Muzyka liturgiczna w krakowskim kościele Bożego Ciała w II połowie XVII wieku w świetle księgi wydatków zakrystii (1616–1668)*, „Roczniki Humanistyczne” 67 (2019) 12, s. 57–65.

RYCZKOWSKA A., *Status muzyków kościelnych Rzeczypospolitej w XVII w.*, „Musica Ecclesiastica” 9 (2014), s. 21–47.

RYŁKO S., *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997.